

Nigeria: één staat, veel volken

Politiek in Nigeria kan gekarakteriseerd worden als een concurrentiestrijd om overheidsmiddelen, die vervolgens kunnen worden aangewend voor het persoonlijk gewin van de politicus en zijn achterban. Sinds de onafhankelijkheid in 1960 is het land gaandeweg opgedeeld in dertig deelstaten. Aanleiding voor sommigen gekscherend op te merken dat de deelstaatvorming net zolang zal doorgaan tot elke Nigeriaan, of op zijn minst elke etnische groep, zijn eigen staat heeft. Het maakt dat etniciteit in Nigeria, zoals ook elders in Afrika, voortdurend in beweging is. Etnische identiteit is daardoor geen onveranderlijk gegeven.

De auteur is hoofd-
docent Sociale Geogra-
fie van Ontwikkelings-
landen aan de
Universiteit van
Amsterdam.

LEO DE HAAN

Nigeria is een reus in Afrika. Met een bevolking van naar schatting 115 miljoen mensen is elke vijfde inwoner van Sub-Sahara Afrika een Nigeriaan. Het land is ruim zestig keer groter dan Nederland. Nigeriaanse interventielegers opereren al jaren in regionale brandhaarden als Liberia en Sierra Leone. Na Zuid-Afrika heeft Nigeria het grootste BNP van het Afrikaanse continent, groter dan bijvoorbeeld van Hongarije. Maar Nigeria is vooral ook een reus op lemen voeten. Het BNP per hoofd bedraagt slechts driehonderd dollar en de economie, de olie-industrie voorop, stagneert al jaren.

Tegenstellingen

Lange tijd bestond een regionale indeling van Nigeria uit een eenvoudige noord-zuid verdeling, een indeling die overigens nog steeds geldig is. In het noorden bloeiden al vanaf de 14de eeuw Hausa-vorstendommen, die als scharnierpunten functioneerden in de trans-Sahara handel tussen de Sahel en de boszone in West-Afrika. Zout en vee werden verhandeld tegen goud, slaven en ivoor. Het gebied maakte vanaf het einde van de 18de eeuw een islamitische revival door, onder invloed van de expansie vanuit het westen van de Fulani, een in militair opzicht goed georganiseerd volk van veehouders, dat in een *jihad* enkele Hausa vorstendommen, zoals die van Katsina, Kano en Zaria, overnam door de plaatselijke elite te verdrijven en nieuwe vorstendommen (zogenaamde emiraten) stichtte. Aan het einde van de 19de eeuw bracht de Britse Royal Niger Company deze emiraten onder Brits bestuur. Bij gebrek aan mankracht om het enorme gebied met tien miljoen inwoners en driemaal het oppervlak van Groot-Britannië effectief te kunnen beheersen maakte de Britse gouverneur Lord

Lugard van de nood een deugd en kondigde de doctrine van de *indirect rule* af. De bestuursstructuur van de emiraten met de Fulani elite aan het hoofd werd grotendeels intact gelaten en Britse bestuursambtenaren werden gedetacheerd aan de hoven van de verschillende emirs. Belastingheffing werd bijvoorbeeld geregeld via de traditionele tribuutbetalingen van horige Hausa boeren aan de Fulani elite. Met dezelfde tribuutbetalingen als hefboom werd later de aardnotencultuur geïntroduceerd. Van de boeren werd simpelweg verlangd dat zij het tribuut in aardnoten leverden, waarmee de directe inschakeling van het gebied in de koloniale exporteconomie een aanvang nam.

Het zuiden was tegen die tijd echter al bijna twee eeuwen opgenomen in de Atlantische handel. Het Yoruba koninkrijk van Oyo had vanaf de 17de eeuw zijn invloed op de omringende vorstendommen uitgebreid. Daardoor kreeg het greep op de lucratieve uitvoer van slaven en invoer van zout en Europese consumptiegoederen en wapens. Toen de slavenhandel achteruitging en de Europese vraag naar palmolie voor smeermolie, zeep en kaarsen, toenam werd de Niger-delta een van de eerste productiegebieden, omdat de waterwegen daar een goedkope aanvoer van de palmolie uit het achterland vergemakkelijkten. Al snel verspreidde de productie zich naar het dichtbevolkte Ibo achterland, waar de exportinkomsten uit de palmbossen een welkome aanvulling op het landbouwinkomen bracht. De oude koloniale benaming van het gebied, Oil Rivers, getuigt van het belang van de handel in palmolie. Vervolgens ging men ook olie produceren in Yorubaland, waar het rijk van Oyo ondertussen uiteen was gevallen en een reeks stadstaten, waaronder Ibadan, was ontstaan. Langzamerhand breidden de Britten hun invloed naar het noorden uit. Met de toenemende integratie in de koloniale markt ontstond een nieuwe klasse van ondernemers, met name handelaren en plantage-eigenaren, een stedelijke intelligentsia van advocaten en dokters, en een grote variëteit aan Europese, en al snel ook Afrikaanse, christelijke kerken. Hoewel ook in het zuiden van Nigeria 'indirect rule' de Britse bestuursideologie was, ging de invloed op het bestuur (eerder 'direct' dan 'indirect rule'), de economie en de samenleving er aanzienlijk verder dan in het noorden. Bij de onafhankelijkheid in 1960 was er daarom op veel terreinen een duidelijk verschil in economische ontwikkeling en verwestering tussen noord en zuid te constateren.

Federale structuur

De moderne bestuursstructuur van Nigeria kreeg zijn beslag al in de jaren veertig en vijftig. Toen werd door de Britten gekozen voor een federale structuur om een bestuurskundig en politiek antwoord te geven op de grote diversiteit van het land. In die structuur kregen de belangrijkste etniciteiten: de Hausa, Ibo en Yoruba, een eigen deelstaat toegewezen. Bij de onafhankelijkheid werd de politiek in de Northern, Eastern en Western Region gedomineerd door deze respectievelijke etniciteiten. De talrijke kleinere etniciteiten - er kunnen op basis van taal meer dan tweehonderd groepen in Nigeria worden onderscheiden - kwamen voorlopig niet aan bod. Maar de federale structuur en de daarmee gepaard gaande vorming van etno-regionale partijen maakten alle andere etniciteiten wel duidelijk hoe ze hun belangen moesten

Dit artikel biedt een toelichting bij kaart 189 'Nigeria: één staat, 300 volken' uit het Wolters-Noordhoff katern *Grote Bos 51 Plus*, dat bij het vorige nummer van Geografie-Educatief was bijgesloten. Dit katern is samen met het bijbehorende nummer over remote-sensing nog verkrijgbaar bij het KNAG-bureau (telefoon 030-2534056).

Zie voor een suggestie voor een onderwijsopdracht - een vergelijking van de uiteenlopende ontwikkeling van Nigeria en Botswana - het kader bij het artikel over Botswana en Mauritius, op p. 28 van dit nummer.

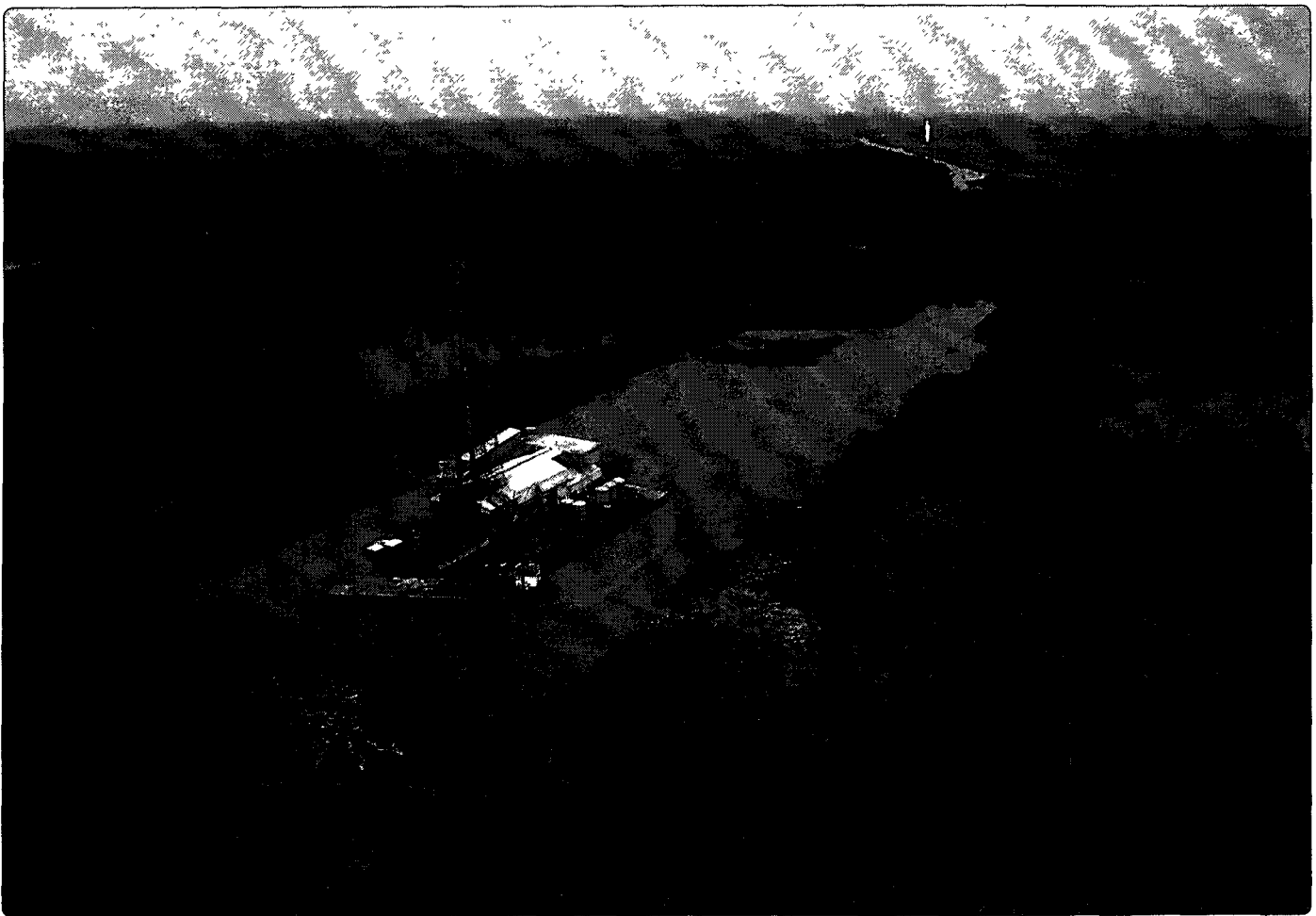
behartigen. Belangrijk zijn: de vorming van een eigen politieke partij, het benadrukken van culturele verschillen en de ongelijke verdeling van overheidsuitgaven en welvaart tussen de etniciteiten, en agitatie voor een eigen deelstaat. In die zin vertoont de Nigeriaanse politiek een heldere consistentie; in vijf hervormingen nam het aantal deelstaten toe van drie in 1960 naar meer dan dertig nu.

Dat die fragmentatie niet zonder gevaar is voor de eenheid van Nigeria bewijst de Biafraanse afscheidingsoorlog tussen 1967 en 1970. Toen scheidden de Ibo van de Eastern Region zich als Biafra af van de rest van het land. Na aanvankelijke militaire successen van de Ibo, wist het Nigeriaanse leger Biafra ten koste van een hongersnood en ondanks de inzet van Europese huurlingen, na tweeënhalp jaar tot overgave te dwingen. De olierijke deelstaat kreeg voor zijn separatisme, behalve van Frankrijk, weinig internationale steun. De meeste Afrikaanse landen bleven afzijdig. Steun aan Biafra zou

partijen uit de Eastern en Northern Region.

Vanaf het einde van de Biafraanse afscheidingsoorlog en vooral na de oliecrisis van 1973 maakte de Nigeriaanse economie een snelle groei door. Vooral vanwege de nationalisatie van de olie-industrie stegen de overheidsinkomsten en -uitgaven naar verhouding. Omdat gelijkheid tussen de deelstaten, zonder acht te slaan op het inwoneraantal, niet alleen het uitgangspunt is bij de verdeling van zetels in de senaat, maar ook bij de verdeling van nationale middelen en overheidsposten, betekende een succesvolle roep om een nieuwe deelstaat voor een bepaalde etnische groep, een enorme financiële opsteker.

Dat wil nog niet zeggen dat de grote etnische groepen Ibo, Yoruba en Hausa alleen maar de verliezers zijn. Soms werd een deelstaat waarin zij de meerderheid vormden gesplitst in twee deelstaten waarin zij opnieuw de meerderheid vormen, dat alles om hun invloed in de federatie op peil te houden. Zo waren de Ibo ontevreden met het feit dat zij na de indeling van 1976 slechts

onmiddellijk argumenten opleveren aan eigen binnenlandse opposities. Daarom ook heeft de Organisatie van Afrikaanse Eenheid de koloniale grenzen in Afrika als vaststaand geaccepteerd.

Door de Eastern Region in 1967 op te delen in drie nieuwe deelstaten, een voor de Ibo en twee voor etnische minderheden, heeft de Nigeriaanse regering handig ingespeeld op de interne verdeeldheid en het interne draagvlak voor de afscheiding verminderd. Om het evenwicht te bewaren werden ook de Northern en Western Region verder opgesplitst. Overigens was al in 1963 de Midwestern Region, vooral bewoond door niet-Yoruba, uit de Western Region losgemaakt door een federale coalitieregering van de regionale eenheids-

in twee van de vier oostelijke deelstaten de macht hadden, terwijl de Yoruba, die volgens hen even groot waren als etnische groep, vier van de vijf westelijke staten beheersten. Zij zagen hierin nog altijd een straf voor hun vergeefse poging tot afscheiding in 1967. In 1987 werd alsnog de deelstaat Akwa Ibom gecreëerd om aan hun eis tegemoet te komen. Er wordt daarnaast voortdurend gekeken naar de balans tussen noord, oost en west in een verhouding van grofweg 2,1 en 1.

Hoewel de creatie van nieuwe deelstaten een stroom van financiële middelen op gang brengt is het directe effect ervan op de economische ontwikkeling van de deelstaat en daarmee op het welvaartsniveau van de bevolking

Olie is de pijler van de Nigeriaanse economie. Op de foto een aardolieveld.

Foto: ABC

beperkt. Over het algemeen zijn de groei-effecten beperkt tot de nieuwe hoofdstad en hoogstens enkele andere grotere steden. De vorming van nieuwe deelstaten is dan ook geen ontwikkelingsstrategie, maar *business*. Het is het resultaat van pogingen van de gemarginaliseerde delen van de politieke elite om macht te verwerven en daarmee toegang tot rijkdommen te verkrijgen. Want politieke invloed betekent in Nigeria zeggenschap over de besteding van overheidsgeld en dus een middel om rijk te worden. Uiteraard hebben de aspirant deelstaatbestuurders hiervoor steun van de bevolking nodig. Het ligt voor de hand dat in de

zelfs opnieuw uitgevonden. Ook taal ontkomt niet aan dit proces. Er zijn in Nigeria zoals aangegeven meer dan tweehonderd talen, maar afhankelijk van wat nu wel en niet als een dialect moet worden beschouwd kan het aantal oplopen tot vierhonderd.

Ogoni

Vanaf de eerste staatsgreep in 1966 is het Nigeriaanse leger eigenlijk niet meer van het politieke toneel verdwenen, ook al heeft het enkele malen de macht overgedragen aan burgerregeringen. Staatsgrepen werden meestal gerechtvaardigd met een verwijzing naar de cor-

Lagos, door Britten
beheerst van 1861
tot 1960.
Foto: ABC

geschetste Nigeriaanse context, etnische identiteit wordt gebruikt als middel om aanhang te recruter. Tijdens bijeenkomsten en via de media wordt de eigenheid van de groep benadrukt en daarmee het recht op een nieuwe deelstaat gerechtvaardigd. Wanneer echter deze politici in hun opzet geslaagd zijn en politieke invloed hebben verworven begint het verhaal opnieuw. Want in hun nieuwe machtspositie domineren zij zo sterk de politieke arena op zoek naar rijkdom voor zichzelf en hun directe achterban dat er vanzelf nieuwe gemarginaliseerde groepen ontstaan. Ook zij beklemtonen weer hun eigenheid, zelfs daar waar zij eerst een verbond met de nieuwe machthebbers waren aangegaan, maar bedrogen zijn uitgekomen. Etnische identiteit in Nigeria, en niet in Nigeria alleen, is daarmee voortdurend in ontwikkeling. Verschillen in uiterlijk, religie, taal of verleden worden eerst minimaal (of in elk geval van beperkte betekenis) geacht, maar blijken in een later stadium benadrukt en uitvergroot te worden. Geschiedenis wordt opnieuw geïnterpreteerd en tradities versterkt of

ruptie en inefficiëntie van de burgerregering, de verdeeldheid van de politieke elite of het dreigende uiteenvallen van de staat. Maar niets wijst erop dat de militaire regeringen efficiënter of minder corrupt waren. Eerder lijkt het leger, bij gebrek aan tegenspel van de verdeelde politieke elite, er steeds meer op uit zijn eigen belangen voorop te stellen. Onder de onlangs overleden militaire leider Abacha was corruptie niet slechts een onderdeel van het regeren, maar een doel in zichzelf geworden. Met name de olie-industrie is er door verlamd. Om aan de macht te blijven is het leger gedwongen steeds repressiever op te treden tegen oppositionele bewegingen. Dat het leger zich nooit gekeerd heeft tegen de voortdurende fragmentatie wordt enerzijds verklaard uit zijn behoefte de binnenlandse rust te bewaren. Anderzijds neemt met het toenemend aantal kleine deelstaten, hun afhankelijkheid van het politieke centrum toe, waardoor een onverwachte bijdrage aan de politieke stabiliteit ontstaat.

In het kielzog van de protesten tegen het militaire bewind van Abacha, volgde op diens annulering van de resultaten van de algemene verkiezingen van 1993, die door de - eveneens onlangs overleden - Yoruba zakenman (en chieft) Abiola gewonnen zouden zijn, intensiverden ook etnische minderheden hun strijd om politieke erkenning. De meest bekende, maar zeker niet de enige, waren de Ogoni.

De ongeveer half miljoen Ogoni wonen in de huidige Rivers State, waar zo'n 35 procent van de Nigeriaanse olieproductie vandaan komt (nog eens 38 procent komt uit Delta State en 18 procent uit Akwa Ibom).

Net als andere 'olieproducerende minderheden' aan de kust voelden de Ogoni zich al in de tijd van de Eastern Region en Biafra achtergesteld door de Ibo. Toen zij in de Rivers State werden opgenomen bleek de Ibo dominantie slechts vervangen te worden door een Iljo dominantie.

Hun aanvankelijke streven met ander minderheden naar een Port Harcourt State mislukte. Nadat steun aan andere politieke partijen wel Ogoni volksvertegenwoordigers had opgeleverd op federaal en deelstaat niveau, maar nog steeds niet de gewenste erkenning, vormde de schrijver en zakenman Ken Saro-Wiwa de Movement for the Survival of Ogoni People (MOSOP). In 1991 trad de beweging naar buiten met de *Ogoni Bill of Rights*. In 1993 trok een protestmars van driehonderdduizend Ogoni de aandacht van Greenpeace en de World Rain Forest Action Group en daarmee van de wereldpers. De goed georganiseerde internationale publiciteit rond de Ogoni werd door de regering Abacha als een bedreiging ervaren. Hoewel de acties van MOSOP vooral vreedzaam waren, vonden er ook al of niet geprovoceerde ongeregelde plaatsen tussen Ogoni en andere minderheden. Een moordpartij in 1994 was aanleiding voor de arrestatie van negen activisten, waaronder Saro-Wiwa. Zij werden ter dood veroordeeld in een schijnproces en in 1995 opgehangen, ondanks internationaal protest en de dreiging van een boycot.

Dat de MOSOP recht van spreken heeft lijkt geen twijfel. Ogoniland, een dichtbevolkt gebied van zo'n duizend vierkante kilometer, is het oudste oliegebied van Nigeria. Er staan twee van de vier Nigeriaanse olieraffinaderijen, een grote petro-chemische fabriek en de enige kunstmestfabriek van het land. Pijpleidingen doorkruisen de streek. De traditionele landbouw en visserij en het kust-ecosysteem hebben sterk te lijden onder de olievervuiling en de gezondheidssituatie van de Ogoni is volgens MOSOP zorgwekkend. De werkloosheid is bovendien hoog en het inkomen laag. Veel vissers zijn naar Kameroen gemigreerd en onder de werkloze jongeren breken af en toe rellen uit. De Ogoni dragen dus wel de zwaarste lasten van de Nigeriaanse olierijkdom, maar plukken nauwelijks de vruchten.

Ook andere Nigeriaanse minderheden, zelfs die in olieproducerende gebieden, voeren een strijd om erkenning en aandacht voor soortgelijke of andere, even urgente, problemen. Dat de Ogoni meer aandacht trekken dan andere en ook meer succes hebben wordt verklaard door een combinatie van factoren. Allereerst is de MOSOP een zeer brede basisorganisatie waarin alle groeperingen van de Ogoni, sub-etniciteiten inclusief, zijn vertegenwoordigd en die goede contacten onderhoudt met andere organisaties in Ogoniland zoals professionele organisaties, de jeugdraad en de raad van traditionele chiefs. Zij kan daardoor rekenen op massale steun voor haar geweldloze acties, die allemaal hetzelfde doel heb-

ben, namelijk kracht bijzetten aan de eis voor zelfstandigheid. Maar meer dan andere minderheden zijn de MOSOP en de Ogoni erin geslaagd hun agitatie voor het internationale voetlicht te brengen en hun strijd te mondialiseren. Ogoni delegaties zijn verschillende malen ontvangen door de Verenigde Naties en in 1993 toegelaten als lid van de UNPO, de in Den Haag gevestigde Unrepresented Nations and Peoples Organisation. Internationale milieu-organisaties steunen de Ogoni en eisen bijvoorbeeld van Shell, een van de belangrijkste oliebedrijven in de streek, dat de vervuiling wordt bestreden en dat de Ogoni compensatie krijgen voor de geleden schade. Daarnaast moet de Nederlands/Britse oliemaatschappij ophouden het verzet van de Ogoni met geweld te breken en in plaats daarvan druk uitoefenen op de Nigeriaanse overheid om de situatie van de Ogoni te verbeteren.

Gezien Nigeria's postkoloniale politieke geschiedenis ligt op het eerste gezicht de vorming van een Ogoni deelstaat als oplossing voor het probleem voor de hand. Echter de huidige eisen van de MOSOP gaan veel verder en betreffen een vergaande decentralisatie van politieke besluitvorming, dus autonomie voor de deelstaten, ondersteund door een veel groter aandeel van de deelstaten in de opbrengsten van de exploitatie van hun eigen hulpbronnen. Daarmee wordt echter de bijl aan de wortel gelegd van het Nigeriaanse federale systeem, omdat inwilliging van de eisen veel meer dan de vorming van nieuwe deelstaten tot nu toe, de politieke macht en mogelijkheden tot het verwerven van rijkdom van de centrale politieke elite, inclusief het leger, zal aantasten.

Met dank aan Deborah IJsendijk voor haar assistentie bij de materiaalverzameling.

Literatuur

- Aka, E.O. (1995) *Regional Inequalities in the Process of Nigeria's Development: Socio Political and Administrative Perspective*. In *Journal of Social Development in Africa*, vol 10, no 2, pp 61-80
- Fage, J.D. (1996) *A History of Africa*, Third Edition. Routledge, London
- Ihonvbere, J.O. (1996) *Are Things falling Apart? The Military and the Crisis of Democratisation in Nigeria*. In *Journal of Modern African Studies*, vol 34, no 2, pp 193-225
- Naanen, B. (1995) *Oil-producing Minorities and the Restructuring of Nigerian Federalism: the Case of the Ogoni People*. In *Journal of Commonwealth & Comparative Politics*, vol 33, no 1, pp 46-78
- Nwosu, N.I. (1995) *The Politics of State Creation in Nigeria*. African Study Monographs, Kyoto University, vol 16, no 1, 1995, pp 1-19

